

Column Esther Scheldwacht, in World Forum 15 augustus 2016

HERDENKEN (omdat het verhaal verteld moet worden)

Oleander. Dat was de lievelingsplant van mijn oma, is mij altijd verteld. Helaas is mijn oma al lange tijd geleden overleden. Maar waar ik maar een oleander zie staan, associeer ik die met haar. En met de tropen, met voormalig Nederlands-Indië waar ik niet geboren ben, wat voor mij een mysterie blijft maar waar ik wel mee ben opgevoed door alle verhalen.

Herdenken. Nog eens denken. En nog eens en nog eens, herhaaldelijk, almaar en almaar, op een vast terugkerend tijdstip. Als je meerdere malen over iets denkt, met tussenpozen, kun je er almaar vanuit verschillende kanten naar kijken, het van diverse kanten belichten, je verdiepen in het geheel. En hoe meer je je verdiept in die geschiedenis, hoe beter je weet waar je vandaan komt, des beter weet je wie je bent of wie je wilt zijn.

Ik had er heel vaak geen zin in, in een herdenking. Ik vond het te pijnlijk, oncomfortabel, dacht er te weinig van af te weten, wenste me er niet mee te bemoeien, vond benoemen moeilijk, ontkende liever, verdween liever dan dat ik verscheen, wenste niet te weten dat dit alles juist typisch Indisch is. Ik ben actrice en sinds een paar jaar ook toneelschrijfster. Als theatermaker ben je bezig om iets te vertellen over de werkelijkheid, over de wereld, vertaald in een theatrale vorm.

Ik probeer dat ook. En vind dat het aantrekkelijke en interessante van mijn vak. Maar ik merkte dat ik mijn persoonlijke geschiedenis en de waarheid daaromtrent uit de weg ging.

Totdat het afgelopen jaar ineens de tijd daar was en ik besloot om juist een voorstelling te maken over deze thematiek.

Ik schreef over een personage wat er helemaal niet om heeft gevraagd dat er een voorstelling over haar wordt gemaakt. En ik laat dat personage dat Helga heet zeggen: Vertel jij nou maar eens lekker over jezelf, Esther Scheldwacht, in plaats van je te verschuilen achter mij.

En daar ging ik. Toen moest ik. Vertellen. Kenbaar maken.

Dat ik zielsveel van mijn oma hou, mijn oma van de oleander, die met haar man en acht kinderen naar Nederland kwam om te vluchten na de oorlog in voormalig Nederlands-Indië en na de bersiap tijd, die minstens zo wreed was maar dat maar weinig mensen dat weten. Dat ik haar eigenlijk helemaal niet goed kende, mijn oma en dat het misschien gek is om van iemand te houden die je helemaal niet kent. Dat ik veel te weinig aan mijn ouders heb gevraagd over hun jeugd in datzelfde Nederlands-Indië. Dat ik er pas op latere leeftijd achterkwam dat er een grote kans bestaat, dat ik afstam van de Njai, een inheemse vrouw, een concubine, die kinderen kreeg met een Europese man, een blanke overheerser.

Het gesproken woord telt

Dat ik misschien afstam van slaven, dat de geschiedenisboeken die ik kende me vooral deden geloven dat die alleen maar uit Afrika kwamen maar dat ik nu moest ontdekken dat die ook uit Nederlands-Indië kwamen en dat dat niet of nauwelijks gekend wordt, geweten wordt, omdat het alleen maar bijhandel was, van de VOC, bijhandel, niet eens echte handel, nee, BIJhandel. Dat het gaat om een geschat getal van 600.000 tot 1 miljoen slaven, mannen, vrouwen en kinderen, een aanhangsel van handel, een niet helemaal serieus te nemen handel, een handel waar niet over gesproken wordt, die niet gekend wordt, zoals de Indo zichzelf ook niet kent of wenst te kennen, precies zoals ik tot dan toe had gedaan.

Ik vertel in mijn voorstelling dat slavernij toentertijd in Nederland verboden was maar in hun kolonie werd gedoogd en dat ondanks dat de slavernij officieel op 1 januari 1860 werd afgeschaft, het nog tot de dekolonisatie in 1949 is doorgegaan. Ik vertel dat dat geweten is door de overheid maar dat het een stuk weggelaten geschiedenis is. Alsof het nooit bestaan heeft, alsof het er nooit geweest is....Ik vertel dat er na een voorstelling een man naar mij toe kwam die zich voorstelde als VOC geleerde en die me bedankte voor de mooie avond maar me vervolgens liet weten dat de datum die ik noemde, niet klopte, dat de slavernij werd afgeschaft op 1 juli 1863. En dat ik toen schrok en me schaamde en ik me al begon te verontschuldigen. Maar dat ik me toen ik me er nogmaals in verdiepte erachter kwam dat de slavernij op de Antillen en in Suriname werd afgeschaft in 1863 maar dat het in Nederlands-Indië officieel op 1 januari 1860 was. Officieel, want dat het in de praktijk doorging tot 1949.

Ik vraag me in de voorstelling hardop af of ik überhaupt moet uitleggen wat een Indo is, wie ik ben, omdat er nog steeds massa's mensen zijn die dat niet weten. Of moet ik vertellen dat Indo hetzelfde is als Indisch maar dat Indonesisch dan weer iets anders is en dat het nog vaak wordt verward met Indiaas of Indiaans, dat ik dat laatste als kind altijd stiekem graag had willen zijn, sprak meer tot mijn verbeelding: een Indiaan maar dat ik dat dus niet ben.

Het was nodig deze voorstelling te maken, het was voor mij een bewustwordingsproces en dat is precies wat herdenken ook doet: je bewust worden van wat er is gebeurd. Stilstaan, tot je nemen, erkennen.

Geschiedenis benoemen, zichtbaar maken, overdragen en doorgeven. Bewust worden dat bestaansrecht van wat zich in het verleden heeft afgespeeld niet alleen belangrijk, maar zelfs noodzakelijk is. Opdat we weten waar we vandaan komen, wie we zijn en verder kunnen.

Het nieuws van de dag van Nederlands-Indië plaatste op 26 juni 1930, op haar vijftiende verjaardag een gedichtje van mijn oma in hun krant. Nooit geweten dat zij schreef. Mijn broer Ricci die zelf ook schrijft, zette het op Facebook. En ik realiseerde me met grote ontroering dat zij blijkbaar degene is geweest die dat schrijfzaadje in ons heeft gestopt en dat dat er nu aan het uitkomen is.

Drie jaar geleden plantte ik een oleander in mijn tuin, hij sloeg maar niet aan. Meerdere malen heb ik gedacht dat hij dood was. Hij groeide niet, werd bruin en miezerig. Maar deze week kwamen er als door een wonder nieuwe voorzichtige groene sprietjes naar boven, nieuw leven, verlegen en nog klein. Maar vastbesloten.

